

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ

В. І. Сідоров,

кандидат економічних наук, професор
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

С. Ф. Здоровко,

кандидат юридичних наук, доцент
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

irtb@karazin.ua

Статтю присвячено висвітленню питання проблем глобалізації економіки, підстави, які обумовили виникнення та бурхливий розвиток глобального ринку капіталу, зроблено акцент на головну рушійну силу цього феномену – транснаціональні компанії та корпорації (ТНК). Звернуто увагу на негативні наслідки цього процесу та осмислено яким чином їх намагаються використовувати транснаціональні злочинні організації, стисло викладено криміналістичну характеристику цих злочинних угруповань. Крім того акцентовано увагу на ті заходи, які приймає міжнародна спільнота під егідою ООН з попередження та припинення цих злочинів.

Ключові слова: глобалізація, глобальна економіка, транснаціональні компанії та корпорації (ТНК), банки, офшори, транснаціональні злочинні організації, Конгреси ООН, міжнародні відносини.

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ ЭКОНОМИКИ И ТРАНСНАЦИОНАЛЬНАЯ ОРГАНИЗОВАННАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ

Статья посвящена изучению вопроса проблем глобализации экономики, основаниям, которые обусловили возникновение и стремительное развитие глобального рынка капитала, сделано акцент на главную движущую силу этого феномена – транснациональные компании и корпорации (ТНК). Обращено внимание на отрицательные последствия этого процесса и осмыслено, каким образом их пытаются использовать транснациональные преступные организации, сжато, изложено криминалистическую характеристику этих преступных организаций группировок. Кроме того акцентировано внимание на те меры, которые принимает международное сообщество под эгидой ООН по предупреждению и прекращению этих преступлений.

Ключевые слова: глобализация, глобальная экономика, транснациональные компании и корпорации (ТНК), банки, офшоры, транснациональные преступные организации, Конгрессы ООН, международные отношения.

ECONOMIC GLOBALIZATION AND TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIME

The article studies the problems of the economic globalization, the basis of the origin and a rapid development of global capital market, it also emphasizes the main motive force of this phenomenon such as transnational corporations (TNC). It highlights the negative consequences of this process and analyzes how they are used by transnational criminal organizations. The characteristics of these criminal groups are briefly stated. Furthermore the measures taken by the international community under the United Nations in order to prevent and stop these crimes are emphasized in the article.

Key words: globalization, global economy, transnational corporations (TNC), banks, offshore, transnational criminal organizations, UN Congresses, international relations.

В сучасному світі про кожне суспільне явище неможливо вести мову поза контексту глобалізації, поза зв'язків з глобалізацією. Всяке явище, яке відноситься до суспільного розвитку кожної із країн, будь-якого населення планети, засвідчує нам з усією переконливістю, що воно не може бути адекватно зрозумілим поза його зв'язків з розвитком людства в цілому. Події в будь-якій точці всесвітнього соціального простору поза глобалізацією можуть бути осмислені лише однобоко, не повно та поверхово.

Проблема глобалізації стала активно обговорюватися в різних світових соціальних науках у 1990 роках. Один із видатних дослідників глобалізації, австралійський учений Мальколм Уотерс (Malcolm Waters) зазначав у своїй науковій праці «Глобалізація», яка вийшла першим виданням у 1995 року, що незважаючи на те, що історія вислову «global» налічує понад 400 років, поняття «the

globalization», «globalize» та «globalizing» розпочали використовувати лише в 1960-х роках [1]. Ще на початку 1980-х років, як зазначав він, у найбільших бібліотеках Заходу та всього світу кількість книг, у назву яких входило б слово «глобалізація», обчислювалась одиницями. Уотнерс вказує, що в лютому 1994 року каталог бібліотеки Конгресу США включав лише 34 публікації, в назви яких входили б термін «глобалізація» та однокоренні з ним вислови.

Англійський учений Леслі Скляр (Lesli Sklair) писав в 1999 році: «Глобалізація – це відносно нова ідея в соціальних науках, хоча ті, хто працюють в цих галузях та пишуть про масмедію, транснаціональні корпорації та про міжнародний бізнес, вже деякий час використовують це поняття» [2]. Але в 1990-х роках стався буквально вибух досліджень різного плану, присвячених глобалізації. Вона стала однією з ключових тем світової соціальної наукової

думки — економічної науки, соціології, філософії, політології, економічної та соціальної географії, етнографії, психології, культурології і інших суспільних дисциплін. По сплину більше 2-х десятиліть років із зазначеного часу ця тенденція продовжує мати місце. В цьому контексті автори цієї статті зробили спробу показати своє бачення питань глобалізації економіки та транснаціональної злочинності в сучасних умовах.

Глобалізація постає як багаторівнева та багато-складова система різних інтеграційних проявів світового життя. Глобалізація виступає як сукупність таких своїх проявів, як глобальна економіка, глобальна міграція, глобальна комунікація, глобальна мова, глобальна політика, глобальне духовне життя, глобальний спосіб життя, глобальна злочинність та глобальні міста. Ми розглядаємо глобалізацію як процес перетворення світової економіки на єдиний ринок товарів, послуг, капіталів, робочої сили і знань, поступальний розвиток інтернаціоналізації [3].

Найбільш важливим із проявів глобалізації є глобалізація економіки. Відомий американський учений Мануель Кастельс (Manuel Castells) визначає «глобальну економіку як економіку, основні компоненти якої володіють інституційною, організаційною та технологічною здібністю дії, як сукупність (цілісність) в реальному часі або у визначеному часі в планетарному масштабі» [4].

Експерти ЦРУ США, тт. відомства, яке займається проблемами глобалізації зазвичай в практичному сенсі, в своєму прогнозуванні розвитку світу до 2015 року ще в 2004 році дали наступне визначення: «Глобальна економіка, виступаюча як взаємозв'язане ціле, буде підштовхуватися швидкими і необмеженими потоками інформацій, ідей, культурних благ, капіталів, товарів, послуг та людей. Це і є глобалізація» [5].

Глобальна економіка передбачає різке посилення циркуляції товарів, капіталів та робочої сили по планеті у порівнянні з тим, що відбувалось у попередніх епохах. Глобальна економіка передбачає, що світове господарство все більше і більше перетворюється із сукупності національних економік в єдину всесвітню економіку. Глобальну економіку необхідно відрізнити від світової економіки, яка є лише сукупністю економік країн та народів, які частково взаємодіють одна з одною або зовсім не взаємодіють між собою. Світова економіка існувала з моменту виникнення людства, в той час як глобальна економіка розпочала виникати лише в останні десятиліття.

Безпосередньо глобалізація уявляється як рух по поверхні планети великої маси капіталу, а значить, як утворення глобального капіталу. Мануель Кастельс ще в 90-х роках ХХ століття виокремив п'ять підстав, які обумовили виникнення та бурхливий розвиток в останні десятиліття глобального ринку капіталу. По-перше, це лібералізація фінансових ринків та трансакцій. По-друге, це розвиток інфраструктури, пов'язаної з новими інформаційними

технологіями. По-третє, це використання до цього часу невідомих фінансових інструментів (ф'юче-ри, опціони та т. п.). Четверте — спекулятивний рух капіталів, які «стрімко входять, а потім зникають з конкретного ринку, цінних паперів, національних валют з метою отримання переваги від різниці котировань, а також уникнути можливих втрат. П'яте — це діяльність фірм, які оцінюють кон'юнктуру ринків, які визначають рейтинги як національним економікам в цілому, так і цінним паперам [6]. Ці висновки дають підстави вважати, що процес глобалізації фінансових ринків призводить до того, що глобальні потоки капіталу все менше й менше залежать від функціонування національних економік.

Глобальний капітал формується з небаченою раніше інтенсивністю, що обумовлено функціонуванням розвитку світових виробничих сил.

Головну рушійну силу глобальної економіки складають транснаціональні компанії або корпорації (ТНК), які перетворилися на один з основних структуроутворюючих факторів світового господарства [7]. Саме вони в першу чергу й формують глобальний економічний простір. Глобальна економіка — це якісно новий етап розвитку світової економіки, яка поступово перетворюється на цілісний глобальний організм, утворений гігантською виробничо-збутовою, глобальною фінансовою та планетарною інформаційною мережею [8]. Мова йде про такі ТНК, як «Ford Motor», «Philip Morris», «Coca Cola», «Toyota», «General Motors», «Mitsubishi», «Pepsi Cola», «British Petroleum», «Boeing» та багато інших.

Перші транснаціональні компанії в сучасному розумінні цього слова виникли в кінці ХІХ та на початку ХХ століття, при цьому їх попередниками вважаються комерційні компанії, які виникли в епоху Нового часу — Британська Ост-Індійська компанія (утворена в 1600 році) та Нідерландська Ост-Індійська компанія (1602). Однак, лише наприкінці ХХ століття кількість ТНК стала обчислюватися десятками тисяч, і вони охопили павутиною своїх філіалів всю планету, перетворившись в головного суб'єкта глобальної економіки. Американські вчені У. Робінсон та Д. Харріс, посилаючись на дані ЮНКТАД, відмічають, що вже в 1995 році в світі було близько 40 тис. транснаціональних корпорацій, які діяли в більше ніж трьох країнах. Вони контролювали в той період дві третини світової торгівлі. Частка світового ВВП, підконтрольного ТНК, виросла з 17% в середині 1960-х р. до 24% в 1984 р. та до рівня майже 33% в 1995 р. [9]. Англійський вчений П. Вілут зазначає в своїй науковій праці, яка вийшла в 2011 р., що в світі на той час вже існувало 82 100 транснаціональних компаній, у яких було 807 400 філій в різних країнах світу [10].

Економічна міць транснаціональних корпорацій на цей час — на початку 21 століття — дуже значна, і вона з кожним роком збільшується з усе більш зростаючою швидкістю. Якщо в 1982 році 200 найбільших ТНК контролювали 24,2% світового вну-

трішнього продукту, то в 2000 році їм належало вже 28,3% світового ВВП [11].

Діяльність ТНК в останній час знаходиться в постійному полі зору тих фахівців, які вивчають формування глобальної економіки, й, на думку авторів цієї статті, це правильний вектор напрямку, оскільки вони — ТНК — дійсно є основними гравцями на світовому ринку, які формують напрямки розвитку глобальної економіки.

Транснаціональні корпорації контролюють колосальні маси капіталу і в силу цього володіють значною економічною міццю, яка нерідко відтісняє на другий план або навіть підкоряє собі економіки середніх та невеликих країн. Вже на кінець ХХ століття серед 100 найбільш значимих економічних суб'єктів планети 51 були ТНК і лише 49 — країнами. Річний оборот General Motors наприкінці ХХ століття перевищував ВВП Таїланду, Данії та Норвегії, оборот Ford — ВВП Польщі, Греції, Майлазії, «Mitsubishi» — ВВП Індонезії, оборот «Wall-Mart» — Ізраїлю та Греції [12].

Транснаціональні корпорації в своїй більшості належать капіталу США, Західної Європи та Японії. В 1998 р. із 500 найкрупніших транснаціональних корпорацій планети 244 корпорації, або 48% від загальної кількості, були американськими, 173, або 35%, — європейськими, 58, або 12%, — азіатськими (з них 46 були японськими) [13]. В 1992 р. штаб-квартири 500 найвпливовіших транснаціональних корпорацій географічно розподілялись наступним чином: 32% з них розташовувались в США, 32% — в Західній Європі та 26% — в Японії [14]. Із 200 найбільших транснаціональних компаній 186 на початку ХХІ століття мали штаб-квартири в 7 розвинених країнах — США, Японія, Німеччина, Франція, Велика Британія, Нідерланди та Швейцарія. Однак після 2000 року ситуація почала змінюватися: почало з'являтися все більше транснаціональних компаній країн що розвиваються — із Китаю, Південної Кореї, Індії, Бразилії, Росії тощо. Особливо швидко набирають міць та вплив китайські ТНК. Кількість російських ТНК незначна, і всі вони на відміну від китайських та південнокорейських ТНК займаються торгівлею сировини — національних надр. Станом на 2016 рік в цьому списку відсутні українські компанії, які б вийшли на світовий ринок та на рівних могли конкурувати з вищевказаними ТНК.

Незважаючи на те, що до 2/3 обсягу виробництва припадає на країни розміщення філій, все ж найбільші вигоди результатів фінансово-господарської діяльності ТНК приносять країни базування материнських компаній [15].

Згідно з рейтингом «Fortune», в 2013 році серед 500 найкрупніших компаній світу домінували американські компанії — їх було 132. Від крупного капіталу США значно відставав зайнявши друге місце, китайський бізнес — 89 компаній, третє місце було відведено японському бізнесу — 62 компанії, Франція, Німеччина та Велика Британія займали

відповідно 4-те, 5-те та 6-те місця (31, 29 та 26 компаній) [16].

Серед найкрупніших компаній світу провідну роль відіграють банки. Саме найкрупніші банки — це важливі пункти управління глобальної економіки. Складений на початку 21 століття рейтинг банків спеціальним онлайн-сервісом «The Banker Database», який входить до складу групи британської газети «Financial Times», показав за 2011 рік наступний розподіл 1000 провідних банків світу [17]: банків зі США — 183, із Японії — 102, із Канади — 101, із Німеччини — 36, із Швейцарії — 33, із Індії — 32, із Великої Британії — 25, із Іспанії — 25, із Росії — 24, із Італії — 23, із Тайваня — 23, із ОАЕ 15, із Австралії — 14, із Майлазії — 13, із Бразилії, Нідерландів та Туреччини — по 12, із Канади, Австралії, Саудівської Аравії, Ірану — по 10, із Індонезії, Нігерії та Південної Кореї — по 9, із Кувейту — 8, із Франції, Гонконгу та Греції — по 7, із ПАР, Ізраїлю та Швеції — по 6 банків. На жаль, Україна в цьому списку відсутня.

У 2013 р. вперше в історії перше місце в банківській ієрархії світу зайняв китайський банк ICBC (Industrial and Commercial Bank of China). Друге та третє місця зайняли американські банки «JP Morgan Chase & Co» та «Bank of America» відповідно. Цей рейтинг наглядно демонстрував, що американські, японські, західноєвропейські та китайські банки на початку другого десятиліття ХХІ ст. домінували на арені глобального банківського бізнесу. Особливий інтерес представляє склад глобальної банківської супереліти. Серед 50 найкрупніших банків світу в 2013 р. було 8 американських, 7 китайських, 5 англійських, 5 французьких, 4 японські, 4 австралійські, 3 бразильські, 2 німецькі, 2 нідерландські, 2 італійські, 2 іспанські, 2 швейцарські, по одному російському та шведському банку.

Аналіз рейтингів глобальних транснаціональних компаній світу, в тому числі й банківських корпорацій, показує, що на початку ХХІ ст. діють чотири основні центри глобального капіталізму — США, Китай, Західна Європа та Японія і цілий ряд другорядних — Індія, Росія, Бразилія, ПАР і т.п.

Існуючі дані дають підстави зробити певні висновки, а саме: по-перше, позиції найкрупнішого капіталу США залишаються найбільш стійкими в світі, хоча й поступово, повільно здають свої позиції, роль США як лідера світової капіталістичної системи на цей час та в майбутньому залишається беззаперечною; по-друге, відбувається певне погіршення стану західноєвропейського та японського крупного капіталу; по-третє, відбувається зміцнення позицій крупного капіталу Китаю, яке можливо в майбутньому може уповільнитися; і останнє — позиції крупного капіталу Росії, Індії, Бразилії, ПАР, у тому числі й України, в цьому питанні значно мізерні в системі глобального капіталізму, та в найближчому майбутньому не слід очікувати їх посилення.

Розвиток глобальної економіки веде до поступового відносного ослаблення економічного потенціалу США та інших західних держав, частка яких у світовому виробництві буде скорочуватися. Однак навіть при цій тенденції сукупна економічна міць єдиного західного капіталізму (США, Західної Європи, Японії та деяких інших країн) буде домінувати на планеті. Швидко формується другий центр глобальної економіки — соціалістичний Китай, але він і через десятиліття буде поступатися своєю економічною міццю єдиному Заходу.

Таким чином, на наш погляд, необхідно зробити висновок про становлення економічної біполярності — єдиний капіталістичний Захід та соціалістичний Китай. Інші провідні країни, що розвиваються, (Індія, Бразилія, Росія та ін.) не спроможні стати центрами економічної активності у порівнянні з об'єднаним Заходом та Китаєм та будуть відігравати лише другорядні ролі на світовій економічній арені. На думку авторів, вірогідніше за все ці країни будуть намагатися робити кроки на зближення та блокування або з Заходом, або з Китаєм (в залежності від конкретної геополітичної ситуації).

В результаті розвитку глобального капіталізму, який несуть людству транснаціональні корпорації, глобальний капіталізм посилює чисельні соціальні виразки, які терзають не лише країни, що розвиваються, але й населення капіталістичних країн.

Одним із найважливіших негативних наслідків капіталістичної глобалізації для розвинених капіталістичних країн є перманентне та нестійке зростання безробіття. В своїй масі працездатне населення США, Західної Європи та Японії втрачає роботу через те, що транснаціональні компанії переносять виробництво в країни третього світу, де нижче витрати виробництва, оскільки робоча сила є набагато дешевшою, а вимоги із захисту навколишнього середовища значно м'якші.

Глобалізація економіки об'єднує людство в одне ціле, дозволяючи населенню планети швидко обмінюватися плодами своєї діяльності, однак робить вона це на неадекватній основі, в інтересах капіталістичного прибутку, з метою наживи, у зв'язку з чим людство вимушене за цей прогрес платити дорогу ціну.

Ще одним із негативних проявів капіталістичної глобалізації стало загострення соціально-економічної нерівності на планеті, зростання розриву між рівнем розвитку заможних та відсталих країн, розвинутих і відсталіх територій. Глобалізація, яка здійснюється на капіталістичному підґрунті, посилює соціально-економічні відмінності, існуючі всередині людського суспільства. На планеті вже існує прірва, яка поглиблюється з кожним днем. Багатство і розвиток для небагатьох, злидні і відсталість для переважної більшості населення.

Ще одним проявом глобалізації і, на цей раз, проявом однозначно негативним є виникнення глобальної організованої злочинності. Це означає, що

над попередніми видами злочинів, які існують століттями, в епоху глобалізації розбудовується кримінальна діяльність, маюча всепланетний характер. Виникають транснаціональні об'єднання злочинців, які діють подібно звичайним ТНК одночасно в декількох і навіть в багатьох країнах. Кримінальний світ глобалізується, причому найчастіше більш швидкими темпами, ніж законослухняні громадяни.

Доповідь експертів ЦРУ, складена на початку століття, констатувала перспективи розвитку глобальної злочинності до 2015 р.: «Кримінальні організації та мережі, розташовані в Північній Америці, Західній Європі, Китаї, Колумбії, Ізраїлі, Японії, Мексиці, Нігерії та Росії, будуть розширювати масштаби та мету своєї діяльності. Вони формують гнучкі альянси один з одним, з кримінальними підприємцями, з повстанськими рухами для здійснення специфічних операцій. Вони будуть корумпувати лідерів нестабільних, економічно слабких держав, встановлять контроль за банками і підприємствами, які знаходяться в скрутному становищі, будуть співробітничати з повстанськими політичними рухами для контролю над значними регіонами. Вони будуть отримувати свої прибутки від наркотрафіку, незаконного перевезення людей, торгівлі жінками та дітьми, торгівлі токсичними матеріалами, зброєю та військовими технологіями, фінансових афер та рекету» [18]. Ми бачимо, що цей прогноз підтвердився. В глобалізуючому світі злочинність також глобалізується, спрямовується через кордони, підкорює собі нові країни і навіть інші континенти.

Глобальна організована злочинність поки що багато в чому носить початковий етнічний характер [19]. Однак глобальні злочинні угруповання різного національного та етнічного походження об'єднуються, кооперуються та розпочинають діяти як єдине ціле. Існують глобальні злочинні об'єднання, які включають в себе представників різних країн. Таким чином, виникають могутніші та загрозливі транснаціональні кримінальні угруповання, які включають в себе тисячі та навіть десятки тисяч людей. Мова йде про дійсно кримінальні імперії, чия влада простирається над кордонами держав та континентів.

Розглядаючи глобалізацію як процес формування загальносвітових принципів життєвого устрою внаслідок стрімкого розвитку транснаціонального фінансово-інформаційного простору на базі новітніх високих технологій, ООН виділяє її основні тенденції, які й визначають загальний процес змін, які призводять до змін у міжнародній злочинності.

По-перше, це поширення ліберальної демократії. Завдяки цьому значно збільшилась кількість людей, які отримали право відкрито та вільно висловлювати свою думку та брати участь у політичній діяльності. Однак, ця тенденція призвела в цілому світі та в окремих країнах до нових протиріч, які дуже часто призводять до політичних, економічних, релігійних, етнічних та територіальних конфліктів. Результат

цих конфліктів — спалахи насилля та актів вандалізму, збройні конфлікти, акти тероризму. В результаті цих конфліктів на цей час в світі близько 23 млн біженців або людей, умови життя яких нагадують положення біженців [20].

По-друге, переважання ринкових сил в економіці. Економічний лібералізм став домінуючою ідеологією з середини 1970-х років. Ефективність економіки зросла, однак при цьому поглибився соціально-економічний розкол в суспільстві різних країн.

По-третє, збільшився рівень корупційності апарату влади та управління як наслідок тісного зв'язку держслужбовців з тонким шаром національних олігархів та представників міжнародних фінансових організацій.

По-четверте, інтеграція світової економіки. Ця тенденція перш за все визначається мобільністю світового капіталу. Для країн з нерозвинутою економікою та ринковою інфраструктурою цей процес має назву «витік» капіталу, кваліфікованої робочої сили і «відплив умів», що певною мірою відбувається в тому числі й в Україні.

Із названих тенденцій необхідно особливу увагу приділити інтеграції світової економіки, що спричинила виникнення світової системи «тіньової» економіки, яка не обкладається податками в офшорних зонах. На думку авторів, саме тіньова економіка є базисом, підставою для успішної діяльності транснаціональних організованих злочинних груп (ОЗГ). І без цього економічного феномена сучасності проблеми транснаціональної організованої злочинності не існувало б взагалі.

«Тіньова економіка» та глобалізація є чи не найбільш модним предметом економічного аналізу останніх десятиліть. Безумовно, що в такому випадку виникає постановка питання про взаємний вплив цих двох явищ і перш за все про зміну самої категорії «тіньової» економіки в умовах глобалізації.

Цікавим з цього приводу є дослідження науковця С. П. Глінкіної, яка звертає увагу в своїх дослідженнях на наступне: офіційний загальносвітовий ВВП, розрахований по паритету купівельної спроможності, в 1999 р. складав 39 трлн дол. Тіньовою економікою в тому ж році як мінімум було створено ще 8 трлн дол. не облікованих товарів і послуг. Таким чином, за своїми розмірами глобальна тіньова економіка порівняна з економікою США — країни, яка має найбільший ВВП в світі [21]. Таким чином, «тіньова» економіка — явище глобальне за своїми масштабами, має місце в усіх країнах світу.

Наступне питання, на яке необхідно звернути увагу, принципова невідповідність підходів до аналізу «тіньової» економіки з боку представників різних галузей знань і перш за все економістів та юристів. Для економіста функціонування в сфері тіньової економіки — спосіб мінімізації підприємцем його витрат. При цьому постулюється принципова відмова від морально-етичних та ідеологічних оцінок фактів порушення встановлених суспільством

норм права. У зв'язку з цим економісти не рідко стають «адвокатами» порушень встановлених законів. Для юристів будь яке порушення норм права — правопорушення. При цьому в більшості індустріальних країн поняття економічної злочинності не має чітких кримінально-правових рубежів.

Однак якщо в силу недосконалості законотворчої практики в кримінальний кодекс не включені статті, що передбачають покарання за скоєння будь-якого виду економічних суспільно небезпечних діянь, то це ще не означає відсутність самих фактів скоєння зазначених злочинів.

До аналізу подібного роду явищ необхідно, на нашу думку, підходити з урахуванням світового досвіду правозастосовної практики для умов ринкової економіки.

Особливе значення це зауваження отримує у зв'язку з розгорнутими в останні роки процесами глобалізації економіки, які передбачають загальне зменшення ролі національних кордонів та поступове злиття окремих національних ринків в єдиний світовий ринковий простір. Відбувається своєрідний вивід економіки (або ж принаймні значна її складова) з-під національної юрисдикції. При цьому виникає необхідність у розробці нових підходів до цілого ряду явищ та висунання нових ідей у боротьбі з негативними наслідками нової ситуації. Типовим прикладом цього є проблема ухилення від податків.

Значні проблеми для податкових органів утворює глобальне розповсюдження Інтернету. По-перше, Інтернет — це абсолютно новий канал переміщення товарів та послуг від продавця до споживача, і оподаткування віртуальних товарів — куди більш проблематичний процес, ніж оподаткування реальних товарів. Дематеріалізуватися за допомогою Інтернету може не лише товар або послуга, але й сам платник податків. В ситуації, коли платник податків — це просто деяка сума анонімних електронних коштів, захищених до того ж сучасними криптографічними кодами, визначити платника податків дуже складно [21].

«Тіньова економіка» в найзагальнішому вигляді може бути розділена на дві основні частини:

1) діяльність, яка пов'язана з виробництвом та реалізацією «звичайних» (т.т. не заборонених законом) товарів та послуг, але яка опиняється поза контролем держави (підпільне виробництво, контрабанда; будь-які операції легальних компаній, які не відображаються у фінансових та статистичних звітах та т. п.); в цьому разі наявне порушення законів, однак ці порушення не призводять до кримінальної відповідальності;

2) діяльність, яка порушує норми закону та тягне за собою в подальшому кримінальну відповідальність.

Перший вид діяльності спричиняє збитки суспільству перш за все тому, що він позбавляє державу податкових надходжень до бюджетної системи. Іноді цей вид діяльності називають «сірою економікою».

Другий вид діяльності спричиняє збиток здоров'ю людей, моральності, безпеці держави, навколишньому природному середовищу і т. п. Мова йде перш за все про такі види «бізнесу», як работоргівля, проституція, виробництво та торгівля наркотиками, підробка лікарських засобів, торгівля людськими органами, незаконні поставки зброї, знищення рідкісних видів рослин та тварин, несанкціоновані викиди токсичних відходів у довкілля та т. п. За звичай цей вид діяльності має назву «чорна економіка».

Як «сіра», так і «чорна» економіка «забезпечують високу норму прибутку, що створює передумови для абсолютного і відносного зростання масштабів тіньового сектора».

Навіть у найбільш «законослухняних» країнах Заходу «тіньовий» сектор досягає 20% та більше.

В валовому продукті країн, що розвиваються на продукцію «сірого» та «чорного» секторів економіки, за експертними оцінками, вже припадає більше 50%.

У глобалізованому світі XXI столітті на земній кулі постійно циркулює 600-700 млрд грязних доларів. Їх лівова частка — наркогроші, але оскільки злочинність та тероризм — близнюки, все складніше вдається провести межу між наркогрошима та грошима терористів.

Відбувається зрощування кримінального бізнесу (наркотики, зброя, работоргівля та т. п.) з банками, які самі становляться частиною кримінального бізнесу, а точніше його «фасадом». Зацікавленість банків очевидна: оскільки кошти «брудні», то вони отримують їх з «дисконтом», за надання «послуг» та за «ризик». Вони можуть домовитися з кримінальним бізнесом про відкриття для нього депозитних рахунків під більш низький відсоток, ніж той, який банк виплачує «чистим» клієнтам. Навпаки, вони можуть кредитувати кримінальний бізнес під більш високий відсоток, враховуючи, що погашення боргів буде здійснюватися «брудними» грошима. Інвестиційні банки та фонди можуть також співпрацювати з криміналом, інвестуючи їх кошти в цінні папери на фондовому ринку [20].

Офшорна індустрія розвинулась глобальний бізнес, який проникає в усі куточки світу, охоплюючи, так або інакше, близько половини світових фінансових угод. Протистояти цьому феномену дуже складно. Кожна запропонована програма виявляється «поборною», а її реалізація вкрай конфліктна. «Міжнародний режим ухилення від податків «утворився і ефективно діє на сьогоднішній день. Його наявність робить практично неефективними засоби національних законодавств у боротьбі з ухиленням від податків.

Буквальний переклад з англійської мови терміна «offshore» означає «що знаходяться далеко від берега». Офшорні території — це, як правило, острівні держави (Сейшельські острови, Британські Віргінські острови та т. п.). Однак свої офшорні території є й на континенті. Як приклад, в Європі — це Ліхтенштейн, деякі кантони Швейцарії, штати США — Делавер, Вайомінг.

Відсутність оподаткування або надзвичайно низькі ставки податків — одна з визначальних, але не єдина ознака офшорних юрисдикцій. Експерти Організації Економічного Співробітництва та Розвитку склали список із 35 країн та територій, які вважаються «банківським і податковим раєм» Головним критерієм для віднесення юрисдикції до офшорної є відсутність в цих країнах та територіях оподаткування або стягування низьких (мізерних) податків на прибутки від фінансової або інших видів діяльності.

Другий критерій — наявність чотирьох ключових факторів, які перетворюють ту чи іншу країну або територію в офшорну:

- 1) низька або нульова ставка оподаткування доходів від фінансової або іншої діяльності;
- 2) відмова від надання інформації про діючий режим оподаткування;
- 3) відсутність гласності щодо чинного режиму, що не дозволяє контролювати діяльність зареєстрованих в офшорній зоні компаній;
- 4) наявність корпоративного законодавства, яке дозволяє утворювати компанії під контролем іноземців [22].

Офшорні території, як правило, не укладають міжнародних угод про боротьбу з ухиленням від сплати податків, і, таким чином, вони не зобов'язані брати участь в ній.

До вказаного переліку характеристик офшорної компанії необхідно додавати ще дві:

- 1) заборона компаніям вести бізнес в країні їх реєстрації (компаніям, зареєстрованим в офшорній зоні, забороняється здійснювати бізнес на її території, вони повинні діяти лише за її межами);
- 2) відсутність договорів про уникнення подвійного оподаткування з зарубіжними країнами, оскільки зареєстровані в офшорних юрисдикціях компанії звільняються від сплати місцевих податків і не ведуть там свій бізнес.

Існує безліч класифікацій офшорних юрисдикцій. Зокрема, з точки зору їх географічного положення та історичного походження Н. Шексон виділяє чотири групи таких територій [23].

До першої групи відносяться європейські офшори — Швейцарія, Люксембург, Нідерланди та Ліхтенштейн.

Другу, найбільш значну та впливову групу, утворюють офшори, прямо або опосередковано контрольовані Великою Британією з центром в лондонському Сіті, острови Джерсі і Гернсі, острів Мен, Кайманові острови, Британські Віргінські острови, Багамські острови, Гібралтар, Гонконг, Сінгапур, Дубаї, Йорданія та інші.

До третьої групи офшорів входять деякі штати США (такі як Вайомінг, Делавер, Невада, Флорида), а також території, які знаходяться під впливом США, Маршалові острови, Ліберія, а також Панама. При цьому Панама, на думку американського митного співробітника, є країною, «переповненою без-

чесними юристами, безчесними банкірами, безчесними агентами з утворення компаній та безчесними компаніями» [23].

Нарешті, до четвертої групи відносяться інші території, яким поки що не вдалося досягти успіху на ринку офшорних послуг, такі як Сомалі та Уругвай.

Офшори та офшорний бізнес досить розповсюджене явище в сучасній економіці. З'явився навіть спеціальний термін, що позначає повсюдне поширення офшорного бізнесу, «офшоризація світової економіки».

Глобалізація робить серйозний вплив на кримінальний сегмент «тіньової» економіки – «вотчину» перш за все злочинних організацій різного масштабу і різної міри відповідальності. Глобалізація утворює сприятливі умови для інтернаціоналізації злочинного світу, який не зволікає з використанням можливостей, що надаються. Сьогодні вже очевидно, що проблеми злочинного виробництва товарів та послуг можуть бути вирішені лише при умові об'єднання зусиль світового співтовариства, в тому числі діяльністю правоохоронних органів, фінансових інститутів і т. п., для боротьби з самим фактом виробництва або його негативними наслідками.

Процес глобалізації провокує утворення нової світової «тріади» у вигляді симбіозу економічної, організованої та транснаціональної злочинності. Названий симбіоз виявляється в трьох головних моментах: а) відбувається глобалізація економіки (економічний вихор, який руйнує периферію світового економічного життя); б) злочинні організації значно посилюють свою роль в світовій економіці, створюючи свого роду «кримінальну павутину»; в) злочинність все активніше транснаціоналізується, виходячи за межі державних кордонів.

Міжнародні (транснаціональні) злочинні організації, як вбачається в однаковому ступені є як причиною, так і наслідками змін, які сталися в глобальній політиці та економіці: розвал Радянського Союзу та утворення ряду самостійних, але економічно дуже слабких та незахищених держав з прозорими кордонами, які фактично не охороняються; утворення Європейського союзу, що призвело до послаблення митних процедур, паспортного та валютного контролю в Європі; зміни в політиці Китаю, які надали поштовх для активного зростання економічних відносин в цій країні; укладання Північноамериканської угоди про вільну торгівлю. Автори приєднуються до думки А. Л. Репецької про те, що саме сукупність цих факторів стало обов'язковою умовою формування та зміцнення транснаціональної організованої злочинності [24].

Глобалізація світу, транснаціоналізація злочинності призводить до невідворотності посилення міжнародного співробітництва в цій області. А воно може бути ефективним лише при наявності координуючих міжнародних та міжнародно-правових установ.

На цей час в світі склалось декілька найбільш могутніх та небезпечних транснаціональних злочин-

них організацій, яким автори статті спромогли надати короткі характеристики в частині їх кримінальної діяльності.

Перш за все це італійська мафія. Походження слова «мафія» до кінця залишається не з'ясованим. Ряд фахівців вважають, що воно походить від арабського слова *mahfaz* (захист), або *mahfil* (збирання); інші – що це акронім, наприклад *Mazzini Autoriza Furti, Furti, Incendi, Avvelenamenti* (Мадзіні дозволяє грабежі, підпали, отруєння), це спроба поєднати мафію з очолюваним Джузеппе Мадзіні рухом «Молода Італія» в XIX столітті. Більшість же визначень пов'язують мафію з ще більш давнім часом.

Домінуюче положення в цій країні серед злочинних організацій займає Сицилійська мафія, яка традиційно базується в західній частині острова Сицилія. Після Другої світової війни її вплив розповсюдився й на східну частину острова. На цей час члени мафії діють на всій території Італії та мають злочинні контакти по всьому світу, особливі зв'язки вони встановили з кінця XIX століття з американською мафією. За оцінками італійських властей на початку XXI ст. щорічний обіг мафії досяг 133 млрд доларів (що складає 15% ВВП Італії).

Це ієрархічна злочинна організація на чолі з «Главою сім'ї» (*Capofamiglia*), який в свою чергу призначає 1-2 радників (*Consigliere*) та свого заступника (*Sotto capo*). Останній або останні, якщо їх декілька відповідають за роботу конкретних груп, на чолі яких знаходяться (*Capodecima*) – керівники груп, їх кількість не регламентована. До складу групи входять «люди честі» (*Uomini d'onore*). Нижче «людей честі» знаходяться честолюбиві члени сім'ї, які сподіваються, що в майбутньому вони можуть стати «людьми честі». Сицилійська мафія іменує себе *Oporato Societa* (Суспільство честі), а своїх членів – «людьми честі». Напрямок злочинної діяльності – торгівля наркотиками та зброєю.

Інші італійські злочинні угруповання:

Камора – це італійське організоване злочинне угруповання, базується в м. Неаполь. Найбільш вірогідним походженням слова «Камора» (*Camorra*) є *morra* (гра на гроші). На чолі стояв *saro*, а значить, «Камора» походить від *saro morra*. Це поєднання вперше з'явилося в документах 1735 року і означає ігорне кубло в Неаполі. Відомо, що вона існувала як єдина організація ще до 1820 року, коли поліція виявила документи з описом обрядів ініціалізації і мети Камори. Сьогодні мережа груп Камори складається із 3-4 членів, вона – одна з наймогутніших злочинних угруповань. Головний напрямок злочинної діяльності – контрабанда тютюну.

Ндраньета (*Ndrangheta*) походить від грецького слова «героїзм». Організована злочинна організація під такою назвою базується в Калібрі. Калабрійські бандити об'єдналися в Ндраньету наприкінці XIX століття. На початку 1900 року злочинні банди, утворені на сімейно-клановій основі активно діяли в багатьох калабрійських містах. В подальшому

вони стали ядром Ндраньети, на цей час однією із наймогутніших італійських злочинних організацій. Ця ОЗГ діє по всій Калабрії і нараховує близько 4000-6000 активних членів. Основна одиниця Ндраньети — «'ndrina», багаточисельна сім'я або клан, який керує певним кварталом населеного пункту. Ядро «'ndrina» складається із близьких родичів. Sarobastone — глава сім'ї — керує близько 30 її членами. Sarobastone зустрічаються один раз на рік в селищі Сан-Лука, в передгір'ї Аспромонте, або в Лакрі. На цей час це організоване злочинне угруповання займається наркотиками та контрабандою тютюну, продажем зброї та вимаганням.

Сакра Корона (Sacra Corona Unita) має релігійні корні та пов'язана з короною — терновим вінком Христа. Заснована у в'язниці Барі в травні 1983 року Джузеппе Роголі. Після того, як члени банди підірвали споруду суду в м. Лучче в 1990 р. Сакра Корона Уніта була офіційно визнана організацією мафіозного типу. На вершині піраміди цієї злочинної організації знаходиться Босс (Crimine). Він має трьох заступників (Trequartini), які самостійно по вертикалі кожний окремо через своїх помічників: Evangelisti (Євангелістів), Santesti (Святих) та Sgarristi (Приставів) — їх кількість змінюється в залежності від ситуації в організації — здійснюють керівництво (Cammoristi).

Вони займаються наркотиками та контрабандою тютюну, вимаганням, продажем зброї. З 2000 року півострів Саленте, який контролює Сакра Корона Уніта (SCU) став, головними воротами, через які до Європи надходять наркотики, зброя та незаконні мігранти [25].

Згідно з японською традицією, слово «якудза» походить із програвшого рахунку в грі, яка має назву «оічо-абу» — варіант карткової гри Блек Джек. Послідовність чисел 8-9-3 — програвша комбінація — звучить як Я-Ку-дза. Таким чином, слово «якудза» використовується, щоб позначити людину, яку не оцінило суспільство. Члени якудза традиційно люблять зіставляти себе як програвшого, або невдачу. В Японії найбільш низький рівень злочинності серед високорозвинених країн. Кожний, хто побував в Японії, може засвідчити, як мало злочинів вчиняється на вулицях японських міст. Однак при цьому в Японії нараховується близько 100-150 тисяч членів ОЗГ, об'єднаних у 2500 банд, які мають узагальнену назву якудза, ці великі злочинні синдикати очолює на цей час Кенічі Сінодой. Найбільш велика організація якудза в Японії — Ямагуті-гумі — базується в місті Кобе на заході Японії, її чисельність за різними джерелами нараховує близько 40 000 осіб, або 45% всіх якудза. Вона була заснована в 1915 році і названа по імені свого першого сегуна, або «хрещеного батька» клану, — Харукіті Ямагуті. Після смерті його сина Нобуру Ямагуті синдикат 35 років (1946-1981 рр.) очолював їх наступник — Казуо Таоко. Вступаючи в успадкування верховною владою в «Ямагуті-гумі», він сформулював три принци-

пи життя та діяльності якудза. Перший з них — «наявність професії» — означав необхідність легального «даху» над злочинним бізнесом. Другий — залізна дисципліна і беззаперечне підпорядкування — подавався як отримання по заслугах і відповідальність за помилку та відступництво. Третій принцип — «захист інтересів людей» — був свідомо святенницьким, але саме про захист інтересів людей завжди говорить влада, а тому — хай суспільство знає, що в ньому заправляють не лише політики та бізнес, а й якудза. Угрупування якудза діють на всій території країни, однак найбільший вплив вони мають в містах Токіо, Кіото та Кобе.

Якудза складається із «сімейств», в яких ключовим є відношення ОЯКУБ-КОБУН. «Оякуб» — фігура батька, який надає поради, допомогу та захист членам банди, або «Кобун» — дітям.

Спрощена схема відносин в цій злочинній організації має наступний вигляд: на вершині піраміди — ОЯБУН. Йому надають допомогу: САЙКО КОМОН (старший радник), ВАКАГАСІРА (людина номер 2) та ЧАТЕЙ ГАСІРА (людина номер 3). САЙКО КОМОН здійснює керівництво по відношенню до КОМОН (радники), КАЙКЕЇ (бухгалтерів) та КУМІТЕ ХІСЕ (секретарів). Крім того, в разі потреби він разом з ВАКАГАСІРА та ЧАТЕЙ ГАСІРА направляє злочинну роботу СЯТЕЙ (старших керівників), які є безпосередніми керівниками ВАКАСЮ (молодші лідери). На початку ХХІ століття ця організована злочинна організація контролювала близько 2500 фірм, в т. ч. шкільних закладів та лікарень з щорічним прибутком близько 500 мільйонів доларів. З середини 1980 років якудза була зацікавлена не лише в тому — яким чином отримати грошові кошти, але й у який спосіб їх легалізувати.

Крім Ямагуті-гумі на цей час на території Японії діють наступні відомі злочинні угруповання, які поширили свою діяльність й на інші країни: ІНАГАВА КАЙ з чисельністю в 9 000 членів, які об'єднані в 300 кланів, СУМІЙОСІ РЕНГО КАІ — з чисельністю близько 10 000 осіб, які об'єднані в 170 кланів, та КІОКУТО КАІ — 1700 членів. Пошук нових сфер злочинного бізнесу не знизив активність якудза в її традиційних напрямках: як і раніше головними джерелами її прибутків залишалися торгівля наркотиками, контроль за азартними іграми та проституцією, спекуляція та вимагання. Одночасно якудза розпочинають все ширше виходити на міжнародну арену, все більше включаються в систему глобальної транснаціональної злочинності, разом з закордонними партнерами по злочинному бізнесу активно займаються нелегальним ввезенням до країни іноземної робочої сили, налагоджують контакти з російськими угрупованнями в сфері торгівлі зброєю, біоресурсами, автомобілями, які були у використанні, помітно розширяє зв'язки з партнерами із Південно-Східної Азії і Європи з метою зростання прибутку від постачання «живого товару» на ринок сексуальних послуг [26].

Питанню структурування та діяльності китайських «ТРИАДИ» та «ТОНГ» в науковій літературі приділено вже достатньо уваги, й воно в рамках цієї статті не потребує додаткових коментарів, як і діяльність Американської мафії, Мексиканських наркокартелів, Колумбійських — Медельїнського та Калійського наркокартелів, Російських та Нігерійських організованих злочинних організацій, які мають яскраво виражені ознаки транснаціональної діяльності [25].

Окремому питанню підлягає аналіз злочинної діяльності набираючих оберти на початку XXI століття албанських організованих злочинних угруповань, сфера злочинної діяльності яких поширилась по всій Європі та США. В Італії та США албанці працюють на італійську мафію, становлячись її вірними «солдатами». В певний час вони будуть намагатися отримати в цій сфері свою незалежність. Основним видом злочинної діяльності цих ОЗГ є торгівля людьми, контрабанда тютюну та зброї, торгівля наркотиками. На початку XXI століття албанські ОЗГ контролювали більше 50 % ринка тяжких наркотиків в таких країнах як Греція, Швеція, Норвегія, Німеччина, Австрія.

Наведені факти свідчать про те, що глобалізація, при наявності позитивних тенденцій, поставила перед міжнародною спільнотою дуже непросте завдання — яким чином в умовах відкритості кордонів між країнами пов'язаної з процесами інтеграції світової економіки зупинити процес розповзання інтернаціональної (транснаціональної) злочинності в масштабах нашої планети.

На цей час міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю — це урегульоване нормами міжнародного та внутрідержавного права спільна діяльність суб'єктів міжнародного права та внутрідержавних правовідносин по забезпеченню правового захисту особи, суспільства, держави та світової спільноти від міжнародних та маючих міжнародний характер злочинів, а також транснаціональних злочинів, які посягають на внутрідержавний правопорядок.

Зміст діючих у сфері боротьби зі злочинністю міжнародних угод та практика їх реалізації дозволяють виокремити головні організаційно-правові форми міжнародного співробітництва у боротьбі з транснаціональною злочинністю та її організованих форм, а саме:

1. прийняття узгоджених заходів по встановленню на міжнародно-правовому рівні злочинності та караності певних суспільно небезпечних дій (договірна криміналізація міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру);

2. розробка та укладання міжнародних угод, прийняття інших міжнародно-правових документів в якості правової основи діяльності держав, міжнародних організацій та їх органів у сфері боротьби зі злочинністю;

3. укладання міжнародних угод та видання документів, які регламентують порядок здійснення їх

повноважень, процесуальний порядок здійснення міжнародного правосуддя, а також співпраці держав у боротьбі зі злочинністю;

4. утворення та формування на договірній та іншій міжнародно-правовій основі міжнародних організацій та інших органів, які здійснюють свою діяльність у сфері боротьби зі злочинністю;

5. взаємодія по упередженню готуючихся або скоєних злочинів, в тому числі й шляхом проведення в необхідних випадках оперативно-розшукових дій (спеціальних розслідувань по термінології міжнародних угод);

6. надання правової допомоги в сфері кримінального судочинства (видача, взаємна правова допомога по кримінальних справах, здійснення кримінального переслідування по запитам іноземних держав або передача юрисдикції, співпраця з органами міжнародної кримінальної юстиції);

7. діяльність міжнародних організацій та органів (органів міжнародної кримінальної юстиції) по відправленню правосуддя про транснаціональні злочини, здійснення кримінального переслідування.

Організація Об'єднаних Націй, її органи та організації системи ООН в різних формах беруть участь в міжнародному співробітництві у боротьбі зі злочинністю, використовуючи фактично всі із вищевказаних організаційно-правових форм. Її робота в цій сфері здійснюється як на міжнародному рівні, так і безпосередньо в конкретних державах.

При цьому, Організація Об'єднаних Націй є загальновізнаним центром координації діяльності держав та міжнародних організацій у боротьбі зі злочинністю. У розробці міжнародних стандартів в цій сфері важливу роль відіграють Конгреси ООН по попередженню злочинності та кримінальному правосуддю, які розробляють концептуальні положення направлені на удосконалення національних законодавств та розширення співробітництва правоохоронних органів різних держав у боротьбі зі злочинністю.

Для з'ясування організації світового процесу з протидії організованій злочинності необхідно надати структуру органів ООН, у веденні яких знаходяться питання розробки міжнародної політики та координації дій з попередження злочинності та кримінального правосуддя. Ці задачі покладені на функціональний орган Економічної та Соціальної Ради (ЕКОСОП) — Комісією з попередження злочинності та кримінального правосуддя. Комісія була створена резолюцією 1992/1 Ради від 6 лютого 1992 р. замість Комітету з попередження злочинності та боротьби з нею, що функціонував раніше. Відповідно до свого кола ведення Комісія наділена значними повноваженнями [28].

На першій сесії Комісії, яка пройшла у Відні в квітні 1992 р., були визначені пріоритетні напрямки діяльності, в тому числі — протидія організованій та економічній злочинності, включаючи відмивання грошей.

Управління ООН з наркотиків і злочинності (ЮНОДЕК) за допомогою своєї програми з боротьби зі злочинністю виконує мандат, наданий йому Комісією, і є відділом ООН, відповідальним за попередження злочинності, кримінальне правосуддя та реформу кримінального законодавства, втілює Програму ООН з міжнародного контролю за наркотиками.

У 1999 р. у співпраці з Міжрегіональним науково-дослідницьким інститутом ООН з питань злочинності та правосуддя (ЮНІКРІ) Управління розпочало здійснення Усесвітньої програми боротьби з корупцією, Глобальної програми боротьби з торгівлею людьми та Глобальних досліджень з організованої злочинності. В рамках Глобальної програми проти транснаціональної організованої злочинності виявляються новітні тенденції та висвітлюються потенційні загрози з метою своєчасного прийняття відповідних профілактичних заходів.

Центр з міжнародного попередження злочинності (ЦМПЗ) сприяє зміцненню міжнародного співробітництва в справі попередження та стримання злочинності та надає допомогу державам-членам з вирішення цієї задачі та подолання загрози, яка виникає уз'язку зі зміною характеру транснаціональної злочинності.

Згідно з рішенням Генеральної Асамблеї, кожні п'ять років (розпочинаючи з 1955 року) проводяться конгреси ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя (до 2005 року – Конгреси ООН з попередження злочинності та поведження з правопорушниками, в подальшому по тексту – Конгреси).

На порядку денному цих міжнародних форумів, які призначені аналізувати актуальні та принципові питання здійснення правосуддя, знаходять постійне відображення найбільш складні проблеми у сфері протидії злочинності, які вимагають об'єднання зусиль більшості держав світу. В Конгресах беруть участь кримінологи, пенологи та вищі посадові особи поліції, а також експерти з кримінального права, прав людини та реабілітації, так звані національні респонденти: представники держав, які мають кваліфікацію або досвід професіоналів, або наукових експертів в галузі попередження злочинності та поведження зі злочинцями. За рішенням Генеральної Асамблеї ООН від 1 грудня 1950 р. вони залучаються не лише до підготовки конгресів ООН з попередження злочинності і кримінального правосуддя, а також і до участі в нарадах експертів консультативних груп по боротьбі зі злочинністю. До функцій національних респондентів входить інформування Секретаріату ООН попередження злочинності та боротьби з нею в інших країнах, надання текстів законів з питань боротьби зі злочинністю, статистичних даних, наукових доповідей та досліджень; сприяння Секретаріату в отриманні такої інформації, яка може бути необхідною для відповідних досліджень; сприяння розповсюдженню інформації ООН в цій

галузі, яка може бути корисною для країн-членів та в подальшому використана ними.

Конгрес Організації Об'єднаних Націй з попередження злочинності – це найкрупніший у світі форум найрізноманітніших представників урядів, цивільного суспільства, академічних кіл та експертів у галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя. Протягом 60 років ці конгреси здійснюють великий вплив на політику в сфері кримінального правосуддя і сприяють укріпленню міжнародного співробітництва у боротьбі з всесвітньою загрозою транснаціональної організованої злочинності.

Практика проведення міжнародних конференцій з боротьби зі злочинністю кожні п'ять років бере початок з 1872 року, коли такі конференції проводились під егідою Міжнародної тюремної комісії, яка в подальшому була перейменована в Міжнародну кримінальну і пенітенціарну комісію.

Перший Конгрес Організації Об'єднаних Націй відбувся в Женеві в 1955 році. Він прийняв Мінімальні стандарти правила поведження з ув'язненими.

1960 рік: Лондон, Велика Британія

Другий Конгрес рекомендував створити спеціальні поліцейські служби здійснення правосуддя щодо неповнолітніх.

1965 рік: Стокгольм, Швеція

Третій Конгрес проаналізував взаємозв'язок між злочинністю та соціальними змінами.

1970 рік: Кіото, Японія

Четвертий Конгрес закликав до покращення планування діяльності в області попередження злочинності в інтересах економічного та соціального розвитку.

1975 рік: Женева, Швейцарія

П'ятий Конгрес прийняв Декларацію про захист всіх людей від катувань та інших жорстоких, не людських, або таких, що принижують людську гідність, видів поведження та покарання.

1980 рік: Каракас, Венесуела

Шостий Конгрес – в рамках теми «Попередження злочинності та якість життя» визнав, що попередження злочинності повинно базуватися на соціальних, культурних, політичних та економічних умовах країн.

1985 рік: Мілан, Італія

Сьомий Конгрес – прийняв Міланський план дій та декілька нових стандартів та норм Організації Об'єднаних Націй в межах дискусії «Попередження злочинності з метою свободи, справедливості, миру та розвитку».

1990 рік: Гавана, Куба

Восьмий Конгрес – надав рекомендації з боротьби з організованою злочинністю в рамках теми «Міжнародне запобігання злочинності та кримінальне правосуддя в двадцять першому столітті».

1995 рік: Каїр, Єгипет

Дев'ятий Конгрес – зосередив увагу на питання міжнародного співробітництва та практичній тех-

нічній допомозі з метою укріплення верховенства права в рамках теми «В пошуках безпеки та справедливості для всіх».

Десятий Конгрес — (<http://www.uncjin.org/Documents/10thcongress/10thcongress.html>) прийняв Віденську декларацію, якою зобов'язуються держави-члени укріплювати міжнародне співробітництво у боротьбі з транснаціональною злочинністю та в реформуванні системи кримінального правосуддя.

2005 рік: Бангкок, Таїланд

Одинадцятий Конгрес — (<http://www.un.org/ru/events/11thcongress/index.html>) прийняв Бангкокську декларацію — важливий політичний документ, що закладає основу і вказує напрямки діяльності з укріплення міжнародного співробітництва та координації зусиль в області попередження злочинності та боротьби з нею.

2010 рік: Сальвадор, Бразилія

Дванадцятий Конгрес — (<http://www.un.org/ru/conf/crimecongress2010/>) підкреслив ключову роль правосуддя в процесі розвитку, особливо відзначив необхідність розробки цілісного підходу до реформування систем кримінального правосуддя з метою укріплення їх потенціалу та з'ясував шляхи попередження нових форм злочинності та боротьби з ними у всьому світі.

2015 рік: Доха, Катар

Тринадцятий Конгрес — (<http://www.un.org/ru/events/crimecongress2015/about.shtml>) — прийняв Дохинську Декларацію Про включення питань попередження злочинності та кримінального правосуддя в більш широкий порядок денний Організації Об'єднаних Націй з метою вирішення соціальних та економічних проблем та сприяння забезпеченню верховенства права на національних та міжнародних рівнях, а також участі громадськості».

Рекомендації Конгресів закріплюються в резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, яка приймає та відкриває для підписання державам найважливіші міжнародні угоди універсального характеру, які направлені на боротьбу з міжнародною злочинністю. Документи Конгресів допомагають орієнтувати міжнародну спільноту на вирішення нових проблем в області попередження злочинності та кримінального правосуддя.

На Восьмому Конгресі ООН (Гавана, Куба — 1990 р.) відзначалось: «Організована злочинність створює пряму загрозу національній та міжнародній безпеці й стабільності та представляє собою фронтальну атаку на політичні та економічні влади, а також утворює загрозу самій державі. Вона порушує нормальне функціонування соціальних та економічних інститутів та компрометує їх, що призводить до втрати довіри до демократичних процесів. Вона підриває процес розвитку і зводить нанівець досягнуті успіхи. Вона ставить у положення жертви населення цілих країн й експлуатує людську слабкість, отримуючи при цьому прибутки. Вона

охоплює, окутує та навіть втягує в кабалу цілі прошарки суспільства у різні взаємопов'язані злочинні підприємства» [29].

Питанням боротьби з міжнародними злочинами та особливо транснаціональним злочинам значну увагу приділили учасники Десятого Конгресу ООН (Відень, 2000р.), Дванадцятого Конгресу ООН (Сальвадор, 2010 р.) та Тринадцятого Конгресу ООН (Доха, 2015 р.). Так, у Віденській декларації про злочинність та правосуддя: відповіді на виклики XXI століття зазначено на необхідність більш тісної координації та співробітництва між державами у вирішенні світової проблеми злочинності, зміцнення внутрішніх систем кримінального правосуддя та національного потенціалу в сфері міжнародної співпраці з цього питання [30].

На цей час згідно з класифікацією ООН усі транснаціональні злочини поділяються на 17 груп:

1. Відмивання грошей.
2. Тероризм.
3. Крадіжки творів мистецтва та предметів культури.
4. Крадіжки інтелектуальної власності.
5. Незаконна торгівля зброєю.
6. Викрадення літаків.
7. Морське піратство.
8. Захват наземного транспорту.
9. Шахрайство наземного транспорту.
10. Комп'ютерна злочинність.
11. Екологічна злочинність.
12. Торгівля людьми.
13. Торгівля людськими органами.
14. Незаконна торгівля наркотиками.
15. Хибне банкрутство.
16. Проникнення в легальний бізнес.
17. Корупція та підкуп громадських та партійних діячів, виборних осіб.

Наявні матеріали Конгресів Організації Об'єднаних Націй засвідчують, що цей процес має тенденцію осмислення та прийняття перших кроків на цьому непростому шляху і він може бути успішним лише при наявності доброї волі всіх держав, які ратифікували Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї та Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрям).

У 2004 році Україна ратифікувала зазначену конвенцію з застереженнями до п. 6 статті 13, до пункту «b» статті 2, до пункту 5a статті 16, до пункту 13 статті 18, до пункту 14 статті 18 та пункту 3 статті 26 та вказані до неї протоколи і тим самим приєдналась до списку більше ніж 183 країн, які взяли на себе зобов'язання координувати свою діяльність з боротьби з цим явищем, яке по великому рахунку в майбутньому несе загрозу всьому людству [31].

Англійські вчені Стів Сміт (Steve Smith), Патріція Оуенс (Patricia Owens) та Джон Дейліс (John Daylis)

значають, що «Глобалізація головним чином просто (або спрощено) визначається як процес зростання взаємозв'язків між суспільством, при якому події в одній частині світу у все більшій мірі впливають на події в іншій його частині і вони в певний час в них повторюються. Глобальний світ — це світ, в якому політичні, економічні, культурні та соціальні явища стають все більш взаємопов'язаними та взаємозалежними і, отже, одне з них впливає на всі інші» [32].

Україна як суверенна держава є частиною світової економічної системи, а тому всі процеси, які проходять на цей час в тій чи іншій формі, в певній мірі впливають і на її економічні процеси. Не може бути ніяких сподівань, що як процеси глобалізації так і вплив транснаціональних злочинних угруповань обійдуть стороною нашу державу.

Україна — держава, що розташована в центрі Європи і фактично є транзитною державою між Заходом і Сходом, а тому вона обов'язково потрапляє в поле зору міжнародних транснаціональних злочинних організацій в частині контрабанди наркотиків, торгівлі людьми, зброєю та інших злочинів.

З моменту ратифікації Україною зазначеної Конвенції ООН минуло 12 років. Однак ми не можемо стверджувати, що за цей період в нашій країні були в повній мірі прийняті відповідні діючі заходи правотворчого характеру, направлені на втілення рекомендацій Конвенції по попередженню та боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю. Більше того, відсутність в належній кількості

наукових праць з зазначеної проблематики а також конкретних ініціатив з боку правоохоронних органів свідчить про те, що суспільство та сама держава в особі її відповідальних посадових осіб ще не усвідомили цю загрозу, а відповідно й не намагаються завчасно приймати відповідні заходи правотворчого характеру з цього питання.

Наведені факти дають підстави вважати, що процес глобалізації економіки разом з позитивними моментами має суттєві недоліки, якими на цей час скористується транснаціональна організована злочинність і особливо в частині отримання злочинних грошових прибутків, що негативно впливає як на стан національних економік суверенних країн, так і на криміногенну ситуацію в цілому на планеті.

Висновки. Таким чином, на підставі викладених фактів можливо з повною впевненістю стверджувати, що на цей час питання процесу глобалізації економічних відносин потребує подальшого ретельного дослідження фахівцями в цій галузі науки, оскільки при наявності позитивних моментів нами виокремлено ряд негативних наслідків, в тому числі й розвитку на цьому фоні транснаціональної організованої злочинності, яка на пряму несе собою загрозу суверенітету окремих країн.

Крім того, необхідно вкрай ретельно приділяти увагу цим питанням і представникам державної влади України з метою своєчасного запобігання викладеним в статті недолікам.

Література:

- 1 Waters M. The Globalization, London, New York: Routledge. 1996. P.2.
2. Sklair L. Competing Conceptions of Globalization // Journal of World — Systems Research, V.2, Summer, 1999. P.143 — 163.
3. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. — Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015 — 268 с., с. 260.
4. Кастельс М. Глобальный капитализм и новая экономика : значение для России / М. Кастельс // Постиндустриальный мир и Россия. — М., 2001. — С. 64.
5. Global Trends 2015 : A Dialogue about the Future With Nongovernment Experts; <http://www.cia.gov/cia/reports/globaltrends2015/index.html>.
6. Кастельс М. Глобальный капитализм и новая экономика : значение для России / М. Кастельс // Постиндустриальный мир и Россия. — М., 2001. — С.65.
7. Міжнародні економічні відносини: підручник / за ред. А.П. Голікова, О.А. Довгаль. — Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. — 464 с.
8. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. — Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015 — 268 с., с. 37.
9. Robinson W., Harris J. Towards A Global Ruling Class ? Globalization and the Transnational Capitalist Class // Science & Society. V.64.No.1.Spring.2000. P.11-5411.
10. The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations. Fifth Edition Ed.by John Baylis, Steve Smith&Patricia Owen. Oxford: Oxford University Press, 2011.P.328.
11. Top 200:The Rise of Global Corporate Power.<http://www.globalpolicy.org>.
12. Human Development Index 1999. Ch. 1. Human Development in this age of Globalization; <http://www.hdr.undp.org/reports/global/1999/en/>; Top 200: The Rise of Global Corporate Power; <http://www.globalpolicy.org>.
13. Petras J. China in the context of globalization // Journal of Contemporary Asia.V.30.Issue 1.2000.P.109.
14. Алисов Н. Н., Хорев Б. С. Экономическая и социальная география мира (общий обзор). — М., 2001. — С. 341.
15. Світова економіка : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. — Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015 — 268 с., с. 122.
16. Global 500. 2005-2013. Fortyne// Див. www.fortyne.com.
17. Top 1000 World Banks 2011 Ranking; Top 50 Banks in Top 1000 World Banks 2013. <http://www.thebankerdatabase.com/index.cfm?fuseaction=top50.default&page=2>.

18. Global Trends 2015: A Dialogue About the Future With Nongovernment Experts.- <http://www.cia.gov/cia/reports/globaltrends2015/index.html>.
19. Bovenkerk F., Siegel D., Zaitch D. Organized crime and ethnic reputation manipulation // Crime, Law & Social Change. 2003. № 39.
20. Гуров А., Ковалев Н., Куликов А. XXI век против глобализации преступности // Прокурорский надзор. — 2000. — № 2. — С. 49.
21. Глинкина С. П. Тезисы к докладу // Материалы круглого стола «Глобализация общей, организованной и коррупционной преступности». М.: ИГП РАН, 2001. — С. 35-37.
22. Вахания В. Деятельность Группы органов банковского надзора по офшорам (ОГБС), Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) и Форума финансовой стабильности (ФФС) в борьбе против преступности в сфере финансов // Право и экономика. — 2004. — №8. — С. 54.
23. Шэксон Н. Люди, обокравшие мир. — М., Эксмо, 2011. — С. 24-33.
24. Репецкая А. Л. Тезисы к докладу // Материалы круглого стола «Глобализация общей, организованной и коррупционной преступности». М.: ИГП РАН, 2001. — С. 45-50.
25. Организованная преступность. Тайная история самого прибыльного бизнеса в мир Пол Ланд. М.: Аст* Астрель, 2005. С. 55-57, 75-77.
26. Морозов Н. А. Япония: преступность и уголовная политика. Монография. Санкт-Петербург: Юридический центр. 2016. С.144-193.
27. Годунов И. В. Организованная преступность. От рассвета до заката. Москва. Академический проект, 2008. — С.131-139.
28. Резолюція 46/152 Генеральної Асамблеї від 18 грудня 1991 р., додаток. А/RES/46/152.
29. Овчинский В. С. XXI столетие против мафии. Уголовная глобализация и Конвенция ООН против транснациональной преступности / В. С. Овчинский. — М.: ИНФРА-М, 2001. — С. 148.
30. Кибалкин А. Г. Влияние международного уголовного права на российское уголовное право. : автореф. дис. докт. юрид. наук / А. Г. Кибалкин. — М., 2003. — С. 427.
31. Збірник міжнародних договорів України про правову допомогу у кримінальних справах. Багатосторонні договори. Київ: Фенікс, 2006. — С. 552-606.
32. The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations. Fifth Edition. Edited by John Baylis, Steve Smith & Patricia Owens. Oxford: Oxford University Press, 2011. P.8.